

65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

В І Д Г У К
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА САВІНОВОЇ НАТАЛІЇ АНДРІЇВНИ
НА ДИСЕРТАЦІЮ
ТІМОФЄЄВОЇ ЛІЛІЇ ЮРІЇВНИ
НА ТЕМУ:
«ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»
НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА ЮРИДИЧНИХ
НАУК (ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ)
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 12.00.08 – КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА
КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Аксіоматика права сучасного світобачення безумовно вимагає *визнання гуманізму як провідної парадигми злагоди в суспільстві*. Гуманістична ідея в філософії, соціології і праві – наскрізна, адже гуманізм є джерелом усвідомленої свободи, рівності, справедливості і толерантності в суспільстві. Саме ці соціальні цінності, поєднані в наскрізній ідеології гуманізму, утворюють систему поведінкових стандартів, за якими члени суспільства мають діяти у відповідних ситуаціях, щоб їх інтереси узгоджувалися з інтересами та потребами інших людей, держави і громадськими інтересами.¹

Задекларована у Конституції та відображена у Кримінальному кодексі України парадигма гуманізму, без глибинного аналізу ретроспективи доктрин та занурення в методологію кримінального права, виглядає досить цинічно: все ще інквізиційне кримінальне правозастосування не може похвалитися «людяністю» ані до злочинців, а ще більше до жертв злочинів, а кримінально-правова політика будує відносини не з метою досягнення злагоди в суспільстві, а з метою «боротьби зі злочинністю».

Утім, заявлена Л. Ю. Тімофєєвою тема наукового пошуку і його результат свідчить про те, що нове покоління молодих вчених країни

¹ Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / [за ред. Ю. С. Шемчушенка та ін.]. – Т. 1: А-Г. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. – 669 с. – С. 660.

намагається відшукати витоки «закладених» попередниками гуманістичних ідей кримінального права, модернізувати їх в нових умовах буття і, спираючись на досвід вчителів, використати їх як одну з найважливіших засад нової моделі вітчизняного кримінального права.

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Гуманістична парадигма кримінального права України» обумовлена комплексом важливих факторів.

По-перше, декларативність ідей гуманізму у вітчизняному кримінальному праві не задовольняє очікувань суспільства, тим більше що у конфлікт з будь-якими інквізиційними рішеннями в кримінальній юстиції тепер існує ефективна протидія – рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Фактично, будь-яке негуманне рішення у кримінальному провадженні чи вирок по справі можуть стати предметом оскарження, і, внаслідок широти тлумачення свобод людини (а ще більше – нерозуміння сутності людяності внутрішніми судами), отримати рішення ЄСПЛ на користь заявника. Останнє призводить не лише до компенсацій з бюджету країни, а й до обґрунтованого несприйняття дійсних моделей вітчизняного кримінально-правового регулювання.

Відповідно, сама сутність гуманізму та його вплив на кримінально-правові конструкції потребує на детальне вивчення, тлумачення, висвітлення в науковий, практичний та широкий загал. Суспільство вимагає адекватної розвитку людства протидії злочинам, вона реалізується через справедливість та гуманізм.

По-друге, піднесення принципу гуманізму з рівня принципу на рівень парадигми дає можливість побудови і відповідної кримінально-правової політики, що ґрунтується на гіперідеї, що включатиме людяність. Такий початок деконструкції моделей кримінального права значно ближчий до ідеології Європейського простору, і видозмін матеріального права в руслі поваги до людини. Більш того, він сприйнятний для суспільства, що обумовлюватиме повагу до кримінальної юстиції.

По-третє, на переконання рецензента, здавалось би, дуже лаконічна тема дослідження містить в собі низку глибинних змістів.

Кримінальне право, що б ми не намагалися говорити, не може бути гуманним для всіх, і принцип гуманізму в сучасному КК (і КПК) зорієнтований на гуманне ставлення до особи, що вчинила злочин. Ми постійно відчуваємо, що роль жертви злочину і потерпілого на всіх стадіях кримінального провадження нівелюється, хоча цьому слід було б приділяти значно більше уваги і законодавцям, і практикам і теоретикам. Жертва (і потерпілий) – представник суспільства – формального антагоніста злочинцю, і які б власні якості чи то зовнішні обставини не обумовлювали віктимність, суспільство, за мінімальним виключенням, лишатиметься на боці жертви (і потерпілого). І це стосується не лише насильницьких чи корисливих злочинів, а й решти діянь, які зачіпають інтереси суспільства, а не держави: злочинних порушень прав пацієнтів, виборчих злочинів, злочинів проти моральності тощо. Гуманізм забезпечує не лише персональне, а й соціальне обернення кримінального права обличчям до людини та спільноти. Отже, гуманізм – це шлях від індивідуалізації доволі декларативної «людяності» щодо злочинця, до реального спрямування дії кримінального права на користь суспільству.

З розумінням цього, представлена до рецензування дисертація Л. Ю. Тімофєєвої на тему «Гуманістична парадигма кримінального права України» вбачається одним з важливих кроків на шляху формування нової ідеології кримінально-правової політики і кримінального права України на шляху повернення до Європи і закріплення європейських цінностей в кримінальній юстиції.

Загальна характеристика наукового пошуку та його методології.

Дисертація Тімофєєвої Л. Ю. є науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Рецензована праця відповідає всім формальним вимогам, які пред'являються до даного виду дисертацій.

Робота складається з вступу, двох розділів, що включають 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел з 332 найменувань та додатків. З загального обсягу 277 сторінок, основний зміст утворюють 194.

Відповідно до визначених у якості об'єкту дослідження правовідносини, які виникають у зв'язку з реалізацією та розвитком гуманістичної парадигми кримінального права України, його предмет – гуманістична парадигма кримінального права України вдало відображає ядро дослідження.

Пошук був здійснений на основі аналізу 332 нормативних та наукових джерел. Емпіричну базу дослідження становили особисті справи засуджених Одеської області з 2014 по 2015 рр. (n=204), та 205 вироків судів в шести регіонах України, які здійснювалися протягом проведення дослідження.

Логіка побудови структури роботи дала можливість поступово та ефективно застосувати необхідні методи наукового пізнання задля послідовного вирішення постановлених відповідно до заявлено мети роботи завдань, результати чого відображені у висновках дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Ознайомлення з дисертацією і її авторефератом дає підстави стверджувати, що робота містить критичний аналіз значної кількості літератури що прямо торкається досліджуваної проблеми, або безпосередньо утворює поле наукового пошуку для вирішення досліджуваної проблеми.

Понятійний апарат рецензованої дисертації та її автореферату є професійним і точним, а матеріал в дослідженні подається логічно і чітко. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається обсягом та надійністю використаних автором наукових джерел, та вірно визначеною методологією дослідження.

Детальне і аргументоване вирішення завдань дисертації дозволив досліднику виявити низку важливих висновків стосовно реалій реалізації

принципу гуманізму в кримінальному праві України до сьогодні та визначити перспективи парадигмізації гуманізму як одного зі стрижневих ідеологічних компонентів. Деякі з них, зокрема, можуть вплинути на доктрину кримінального права вже сьогодні, решта є приводом для породження дискусії та нових пошуків.

Перелік і зміст розглянутих питань свідчать про високий рівень проведеного дослідження, що обумовило **якісний рівень і безумовну новизну результатів дисертаційного дослідження**. В дисертації вперше зроблено низку важливих узагальнень, креативних визначень, знайдено нові підходи та яскраве авторське бачення сучасних шляхів гуманізації кримінального права України.

Насамперед, автор доводить що гуманізм в умовах сьогоденішнього рівня глобалізаційних видозмін суспільних відносин і соціальних очікувань з рівня принципів кримінального права переходить на рівень парадигми, яка обумовлює подальшу системну трансформацію відповідної ідеології.

При цьому, здобувач переконливо наполягає на тому, що «гуманізм як цілеполагання обумовленості КК України – невизначена аксіома, оскільки окремі його змістовні характеристики відображуються у кримінальному законі, однак чітких характеристик та меж його реалізації Законом не визначено» (арк. 74) дис.

Л. Ю. Тімофєєва пропонує модель гуманістичної парадигми кримінального права України – «систему наукових досягнень та теоретичних конструктів про аксіоматичні підвалини кримінального законодавства, зорієнтовані на конструктивні характеристики людини при врахуванні її деструктивних характеристик» (с. 4 автореф; арк. 9 дис.).

Фактично з перших сторінок дисертації автор виводить досить прагматичну ідею і системно обґрунтовує тезу: «закон має відповідати морально-етичним вимогам, а також соціальним і природним потребам людини (має бути «людяним»)). Особа не може співвідносити свою поведінку із законом, який не відповідає цим вимогам, оскільки тоді зв'язок злочину та покарання не досягається» (арк. 16 дис.). *Це твердження, по суті, стає*

фактичною гіперідеєю пошуку. Саме на цьому розумінні молодого вченого базується і піднесення гуманізму з рівня принципів на рівень парадигми.

Необхідно завдячити авторові за сміливість обрання креативного вирішення оцінки парадигми гуманізму в кримінальному праві (через його невизначеність в умовах дійсності, або неможливість чіткого виявлення у нормах КК – див. арк. 72-73 дис.) з позицій *принципів додатковості та невизначеності* (с. 4, 8 автореф.; детальніше див. с.с. 67-68, 70-71 дисертації). Зокрема, принцип додатковості, який після введення Н. Бором у квантовій фізиці, став одним з принципів методології науки в цілому, дав можливість авторові констатації необхідності врахування психологічної складової парадигми гуманізму конструктивного і деструктивного у поведінці особи (арк. 71 дис) та інш., але, головне – бачення парадоксальності гуманістичної парадигми в її буквальному – семіотичному викладенні в КК (*1) і реальності (*2).

*1	*2
«Відповідно до ч. 3, ст. 50 КК України: «покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність» [6]. Кара як мета покарання реалізує принцип гуманізму щодо третіх осіб, оскільки кара забезпечує своєрідну безпеку для них. Виправлення відображує реалізацію принципу гуманізму щодо особи, яка вчинила злочин, оскільки держава дає їй шанс бути «правослухняним» членом суспільства (працювати, вчитися, займатися законними видами діяльності); враховує пом'якшуючі обставини під час призначення	«...у дійсності покарання <i>завдає страждань</i> особі, яка вчиняє злочин. Кримінальний процес (допити; зустрічі з особою, яка вчинила злочин та її родичами у суді або у слідчого; нагадування подій, за яких було вчинено злочин) спричиняє страждання потерпілій від злочину особі та її родині. Дійсність сучасної пенітенціарної системи (на основі результатів спостереження та даних статистики) <i>не сприяє виправленню</i> особи, яка вчинила злочин; не сприяє (та не ставить за мету) відшкодуванню шкоди потерпілій особі. <i>Особи знову вчиняють злочини,</i>

покарання; дає можливість заміни покарання більш м'яким при виконанні відповідних умов (ст. 82 КК); умовно-дострокового звільнення (ст. 81 КК) та інше. Запобігання вчиненню нових злочинів передбачає прояв реалізації принципу гуманізму щодо потерпілого та третіх осіб, забезпечує їм безпеку; сприяє профілактиці вчинення злочинів потерпілими, які на ґрунті незадоволення несправедливим правосуддям здатні вчинити злочини для відновлення, видимої ними справедливості» (арк. 73-73 дис.).	про що свідчить статистика рецидивів та повторних злочинів» (арк. 74 дис.).
--	---

Звідси і один з найважливіших висновків дослідника – поєднання в парадигмі гуманізму аксіоматичної невизначеності та *парадигмальної фікції* (цілісної для парадигми, *курсив мій, Н.С.*). І це стосується не лише вітчизняного кримінального права, а й підходів ЄСПЛ, які наповнюють смисли гуманізму за рахунок суспільних цінностей, що його формують: мораль.

Реалізацію ж принципу гуманізму автор пов'язує на індивідуальному рівні з гуманістичним плануванням (арк. 75-78 дис) та гуманістичними кримінологічними (у т.ч. психологічними та соціальними практиками) (арк. 78-83 дис).

Проходячи крізь розуміння сутності рефлексії гуманізму на рівні людської свідомості, автор доводить, що рефлексія гуманізму – є очікуваною суспільством від закону, тобто має бути відрефлексована і відображена в законі сучасними владними елітами. Ще на с. 23 дисертації містяться такі слова: «Влада приймає рішення про модель своєї поведінки на основі велінь (підказок) совісті та вигоди, права та неправа. Влада вибирає варіант

поводження з громадянами, зокрема з тими, хто переступає кримінальний закон – особами, які вчиняють злочин), і тими, хто від останнього страждає – потерпілими), враховуючи потреби, права і свободи кожного (зокрема, безпеку та свободу), а також необхідність забезпечення безпеки суспільства в цілому. Її рішення стосується значної кількості осіб і більш істотно відбивається на кожному, ніж рішення окремої людини». *Nota bene!*²

Розкриття сутності гуманістичної парадигми дає авторові сформулювати і етапи системної гуманістичної законотворчості (арк. 93 дис.): «1) визначення переліку аксіом, принципів, відповідних формі правління (наявній або бажаній), державному режиму, історичним, соціально-економічним умовам, які сприятимуть правомірній поведінці людини, розкриттю її позитивних якостей; 2) формулювання Преамбули КК України; 3) визначення актуальних завдань кримінального закону; 4) визначення поняття злочину та проступку, а також їх ознак...» і т.д., загалом – 8 позицій. Вони детально розкриті на рівні реалізації їх у кримінально-правовій політиці та – у КК, що детально відображено у Висновках дисертації (пп. 4-6 арк. 193-194 дис., пп. 4-6, с. 12-13 автореф.) та практичних пропозиціях автора (Додаток 3, арк. 253-275 дис; Додаток 2, арк. 252 дис.).

І це, дійсно, не повний перелік досягнень рецензованої праці. Його можна продовжувати, враховуючи те, що креативність дослідника демонструє дійсну креативну сміливість і неупередженість пошуку, притаманні одеській школі кримінального права.

Виходячи з вказаного вище, необхідно зробити висновок, що в дисертаційному дослідженні Л. Ю. Тімофєєвої детально викладено і обґрунтовано низку нових для кримінально-правової політики та матеріального кримінального права висновків та положень, які в своїй сукупності свідчать про важливий внесок результатів здійсненого пошуку у розвиток наукових досліджень у галузі кримінального права в Україні.

² На думку рецензента, на жаль, сьогоднішня політична еліта, яка ментально сформувалася за часів закритого суспільства, не усвідомлює повною мірою ролі глобалізаційних процесів у соціумі, і поки достатньо далеко до розуміння молодого дослідника. Але час іде, і дуже швидко ці ідеї будуть реалізовуватися в Законі, якнайменше, під гнітом гуманістичних підходів ЄСПЛ та Європейських вимог до реформ юстиції в Україні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в авторефераті та опублікованих працях.

Зміст автореферату дисертації Л. Ю. Тімофєєвої, представленого для вивчення, відповідає вимогам, що пред'являються до автореферату, зокрема, точно відображує актуальність, структуру дисертації, повною мірою висвітлює основні результати пошуку – наукову новизну та висновки дисертації, містить перелік публікацій, у котрих відображено результати дослідження.

Список опублікованих праць дисертанта налічує 39 позицій. Основні положення, висновки та пропозиції дослідження *повною мірою знайшли відображення* у восьми наукових статтях, п'ять з яких опубліковано у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, а дві – у зарубіжних періодичних виданнях. *Основні результати дослідження пройшли апробацію* на 29 наукових фахових платформах міжнародного та національного рівня.

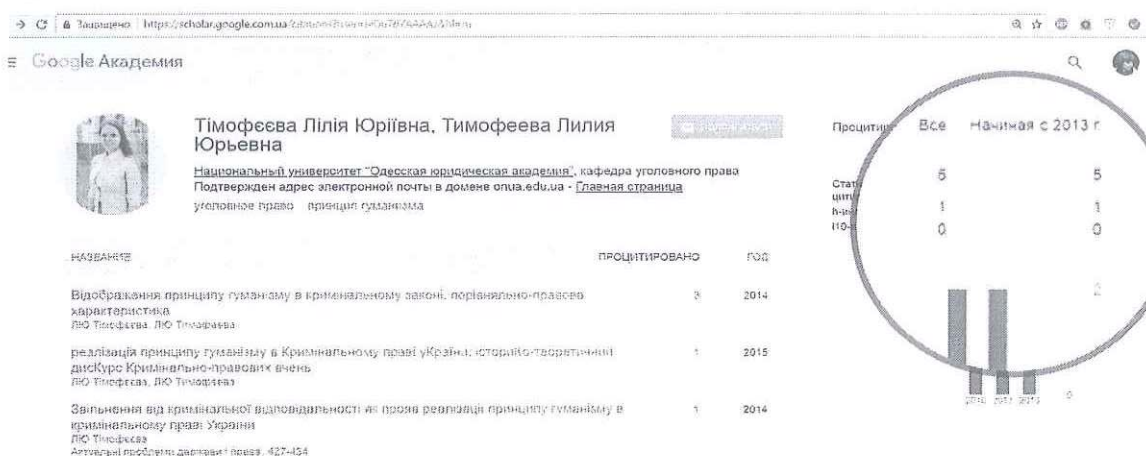
Важливість для науки й інших сфер застосування одержаних автором дисертації результатів та рекомендації щодо використання одержаних автором дисертації результатів.

Дослідження Л. Ю. Тімофєєвої носить теоретико-прикладний характер, адже вже сьогодні впливає на доктрину кримінального права в цілому та кримінально-правову політику, зокрема.

В науці кримінального права, зокрема, результати дослідження мають вплинути на переосмислення ролі принципу гуманізму і актуалізації його на рівень аксіоматичної парадигми гуманізму для подальшого розвитку вітчизняного кримінального права в руслі забезпечення гідності особистості і поваги суспільства.

Слід відмітити, що результати дослідження, оприлюднені в наукових працях автора, мають доволі високий для кваліфікації дослідника рівень наукового цитування, що вказує на вже наявний інтерес наукової спільноти

до завдання пошуку, досліджуваних питань та результатів рецензованої дисертації.



У законотворчій практиці результати дослідження мають використовуватися при формуванні не лише стратегічних актів загальної правової та кримінально-правової політик, а й на рівні деконструкції Кримінального кодексу в процесі Реформи кримінальної юстиції.

Наукові результати, отримані автором, можуть бути використані й в освіті правників, адже можуть віддзеркалюватись в навчальних дисциплінах кримінально-правового циклу («Кримінальне право України», «Порівняльне кримінальне право», «Кримінально-правова політика України») та в дисциплінах циклів відновного правосудді, зокрема – «Ювенальна юстиція» та «Медіація».

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну значущість дисертаційного дослідження Л. Ю. Тимофеевої, необхідно зазначити, що рецензована дисертація не позбавлена окремих неточностей, а низка підходів автора містять доволі дискусійні твердження, які потребують пояснень або додаткової аргументації під час захисту дисертації.

1. З урахуванням детального рецензування представленої дисертації вбачається, що автором використовуються як термін «гуманізм» так і термінопоняття «принцип гуманізму». Отже, у чому ж відмінність сутності явищ гуманізму та принципу гуманізму в кримінальному праві? Зрозуміло, що така різниця буде спостерігатися не лише в кримінальному праві, але, напевно, відповідь бажано почути саме з позицій інтересу спеціальності.

2. В позиції другого абзацу «наукової новизни», автор зазначає: встановлено, що гуманізм як ідеальний аксіоматичний концепт, закладений у кримінальний закон, має реалізовуватись у реальній дійсності, враховуючи її мінливі умови та *характеристики* людини, однак «зберігаючи основні постулати, що виражається у розгляді принципу гуманізму як невизначеної аксіоми (теорії) та парадигмальної «фікції» (практики)». Це твердження викликає такі питання: чому «невизначена аксіома» та «парадигмальна «фікція» виступають «постулатами» принципу гуманізму, якщо гуманізм, визнається як аксіоматичний (*a priori*) концепт? Звичайно, вони певним чином характеризують принцип додатковості, як дослідник доводить на с.с. ... дисертації, натомість, чи *постулати* вони, з урахуванням саме аксіоматичності гуманізму. Це – питання...

Взагалі-то, гуманізм, як явище, може бути описане, але воно є феноменальним, і, відповідно, мінливим в мінливих умовах. Навряд чи на мінливість реальності та індивідуальність особистості можуть «устояти» у разі наявності таких постулатів, адже такі «постулати» самі є ... змінними і неоднорідними: один з них визначений як фікція (тобто, він – мнимий, і змінений може лишитися мнимим, або – ні), інший – як невизначена аксіома (?).

Отже, тут необхідні конкретизація і, напевно, ієрархічна характеристика.

3. Гуманізм, як парадигма, а не принцип – це дуже радикально, але і необхідно сьогодні. Але ж принципів багато, а парадигма – канал, маршрут глобального руху. Отже, застосовуючи парадигму гуманізму, решта принципів мають трансформуватися під впливом визначеності такої парадигми, зокрема, в кримінально-правовій політиці. Якщо це – так, то як решта принципів кримінального права підкорятиметься парадигмі гуманізму? Чи існує ієрархія принципів під впливом парадигмального гуманізму?

4. Цікавим є бачення автора подальшого розвитку парадигми гуманізму і співвідношення її з іншими принципами кримінального права. Як

вбачається, решта принципів кримінального права, так чи інакше – поглинаються такою роллю гуманізму. Гуманізм охоплює і справедливість, і рівність, інші, і, навіть, економію кримінальної репресії. Чи можна говорити про те, що гуманізм – вищий і за інші принципи?

5. Людяність «змушує гуманну людину: 1) вивчати психологію людей, прагнучи до розуміння мотивів їх вчинків; 2) співпереживати особам, які вчинили проступки та злочини не через злий умисел; 3) захищати і оберігати людей як величезну цінність», вказує здобувач (арк. 15 дис.).

Можна довго сперечатися з приводу того, чи взагалі будь-яка людина робить щось зі «злим умислом». Наприклад, в психології, яка все ж людей, дійсно, вивчає, заборонено давати оцінки будь-яким вчинкам людей, адже жодний самий огидний для суспільства вчинок індивід не робить свідомо для себе зі злим умислом, бо у нього є свої підсвідомі спонукання, які приховано керують його мотивацією і діями. Звичайно, в залежності від виховання та сили волі. І тому – жодна людина не «добра» чи «погана», а «добра» чи «погана» може бути лише оцінка цієї людини. І знову ж таки – це надто суб'єктивно, бо все про людину знати неможливо. Відповідно, для кримінального права може виражатися лише через об'єктивно встановлені обмеження і ґрунтуватися на принципі рівності.

Отже, питання в тому, чи не вважає автор, що зазначені у роботі на різних етапах дослідження саме соціальні установки, очікування і є тими критеріями, на які треба зорієнтовувати гуманістичну парадигму? Інша мова, що має бути належне кримінально-правове поводження і зі злочинцями, і з жертвами, як вже близько 20 років намагається донести і довести і науці, і законодавцю науковий керівник здобувача, і є причиною парадигмізації гуманізму.

6. Дисертант вказує: «...на основі комплексного аналізу особливостей інтерпретаційних характеристик гуманістичних ідей» автором пропонується передбачити в КК «можливості обов'язкового перегляду довічного позбавлення волі через 25 років відбуття покарання». Згодна. Але чому саме – довічне позбавлення волі так важливе, якщо відсоток його

призначення – мінімальний? Інакше – чому тільки це покарання? Яким критерієм автор керувався, виділяючи саме його, а не, наприклад, введення довічної дискваліфікації лікарів за смерть пацієнта (як це було у Законах Царя Хаммурапі) – це було б гуманніше для пацієнтів, майбутній вірогідних потерпілих, і, суспільства в цілому. Тим більше, всім же зрозуміло, що і лікарів-недоучок, і корупціонерів – значно більше ніж осіб, які вчиняють ч. 2 ст. 115 КК. І потерпілих від них – на кілька порядків більше.

7. Останнє фактично, не питання, в прохання до дисертанта деталізувати в чому саме полягає відмінність рівня людяності відновного правосуддя, на відміну від звичайного? З першого погляду, здається, що це – так. Але, якщо вдуматися, лише його реальний об'єктивно позитивний для обох сторін результат, можна вважати гуманним. В будь-якому іншому випадку, воно в кримінальному праві може породжувати значно більше складностей, ніж правосуддя, яке здатне поставити кому в речення «Карати не можна помилувати». Але це міркування рецензента, і позиція здобувача, як фахівця, може і повинна бути значно переконливішою.

Натомість, зазначені зауваження носять переважно дискусійний характер і, в цілому, не містять негативного впливу на сукупну схвальну оцінку дослідження Л. Ю. Тімофєєвої. Дискусія, що породжена темою дослідження в цілому матимуть і зараз, і в подальшому важливе значення для наукової дискусії на користь втілення парадигми людяності в доктрині кримінального права на теоретичному та практичному рівні. Відповіді же на поставлені запитання дадуть авторіві можливість підкріпити свою наукову позицію додатковою аргументацією.

Дисертаційне дослідження Л. Ю. Тімофєєвої містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання – методологічне визначення та актуалізація парадигми гуманізму в вітчизняній доктрині кримінального права, що має істотне

значення для науки кримінального права в умовах динаміки права у відкритому суспільстві нового типу.

Фактично, рецензована дисертація ставить вітчизняну науку кримінального права перед фактом необхідності переосмислення і науки і практики застосування норм найсуворішої галузі права до питань належного – гуманного кримінально-правового поводження з людиною на задоволення потреб суспільства та соціальних очікувань. Викладені в дисертації наукові положення, можуть стати стрижневим напрямком вітчизняної кримінально-правової політики для вдосконалення науки кримінального права, удосконалення напрямків розвитку законодавчої практики та юридичної освіти на етапі інтеграції України в Європейський простір.

На підставі викладеного можна зробити **висновок**, що дисертація Тімофєєвої Лілії Юріївни «Гуманістична парадигма кримінального права України» є самостійним науковим дослідженням, виконаним особисто здобувачем, в якому містяться нові результати, висновки та положення, які в своїй сукупності свідчать про внесок автора у розвиток методології нової для пострадянського простору, виокремленої і необхідної гуманістичної парадигми для вітчизняного кримінального права.

Аналіз змісту автореферату та друкованих праць за темою дисертації дає можливість зробити висновок про те, що в них достатньо повно відображено методику дослідження, основні результати та наукові висновки. Автореферат за своїм змістом і структурою відповідає дисертації. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті, належним чином опрацьовані в дисертації і чітко сформульовані у висновках. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук (доктора філософії).

Таким чином, рецензована дисертація «Гуманістична парадигма кримінального права України» та автореферат до неї відповідають вимогам встановленим пунктами 9, 11-14 Порядку присудження наукових ступенів,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 в редакції на момент рецензування дослідження, а сама Тімофєєва Лілія Юріївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня *кандидата юридичних наук* (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право за підсумками публічного захисту.

Офіційний опонент –

**Декан факультету морського права та менеджменту
Національного університету «Одеська морська академія»,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник**

Н. А. Савінова

